

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย การดำเนินงานตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแนวคิด ระเบียบ ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ลำดับดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่บ้าน
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
3. อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยพื้นที่ในการวิจัย
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่บ้าน

1. ประวัติความเป็นมาของผู้ใหญ่บ้าน

ในชนบทของไทยเราแต่เดิมนั้น มีลักษณะเป็นสังคมที่ประชาชนอาศัยกันเป็นกลุ่มในแต่ละกลุ่มก็มีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองคอยดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในกลุ่มอย่างใกล้ชิด ต่อมา เมื่อประชาชนเพิ่มจำนวนขึ้นปัญหาต่างๆ ก็มากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนก็เปลี่ยนไปทำให้อยู่ร่วมกันเป็นหลักแหล่งเป็นชุมชนมากขึ้น มีอาณาเขตแน่นอนและมีแบบแผนการจัดการปกครองอย่างเป็นทางการยิ่งขึ้น

จากหลักฐานที่มีอยู่พอสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยสุโขทัยนั้นแบ่งการปกครองออกเป็นมณฑลแต่ละมณฑลมีเมืองในสังกัดซึ่งแยกออกเป็นเมืองเอก โท ศรีและจัตวาโดยแต่ละเมืองมีการปกครอง ดังนี้ (กรมการปกครอง. 2544 : 43 - 45)

1. เจ้าเมือง (มีตำแหน่งต่างกันตามชั้นของเมือง) ปกครองหลายหมื่นหลังคาเรือนและมีปลัดเมืองเป็นผู้ช่วย

2. นายแขวงหรือนายอำเภอ ปกครองคนราวหมื่นหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อเจ้าเมือง

3. นายแคว้นหรือกำนัน ปกครองคนราวพันหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแขวง

4. นายบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน ปกครองคนราวร้อยหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อ นายแคว้น ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงของไทยมีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าได้มีการจัดระเบียบ การปกครองประเทศแยกย่อยลงไปอีก กล่าวคือมีการจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นภายในเมืองหนึ่ง ๆ ทั้งหัวเมืองชั้นนอก และหัวเมืองชั้นใน โดยแบ่งเมืองออกเป็นแขวง แขวงแบ่งออกเป็นตำบล ตำบลแบ่งออกเป็นบ้าน ซึ่งเป็นที่รวมของหลาย ๆ ครัวเรือน แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนคนหรือจำนวนบ้าน ไว้ นอกจากนี้ยังให้มีผู้ปกครอง โดยเฉพาะ ได้แก่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเจ้าเมืองแต่งตั้งเป็นหัวหน้า เมื่อหลายบ้านรวมกันเป็นตำบลก็มีกำนัน เป็นหัวหน้าและมักได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "พัน" และหลายตำบลรวมกันเป็นแขวงก็จะมีหมื่นแขวง เป็นผู้ปกครอง หลายแขวงรวมกันเป็น "เมือง" มีผู้รั้งหรือพระยามหานครเป็นผู้ปกครองเมืองนี้มีลักษณะคล้ายจังหวัดในปัจจุบัน ส่วนแขวงเทียบเท่าอำเภอ การปกครองรูปแบบนี้เป็นหลักที่ยึดถือมาจนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตน โกสินทร์ตอนต้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงการจัดระเบียบการปกครองของราชอาณาจักรไทยครั้งสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบลนั้น ได้มีการทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้านและกำนันขึ้นปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ เพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการจัดการปกครองหมู่บ้านและตำบลใหม่นี้มีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ โดยเฉพาะในด้านกระบวนการซึ่งปรากฏในเนื้อหา จดหมายของพระยามหาอำมาตยาธิบดี (เส็ง วิริยะศิริ) ครั้งยังเป็นหลวงเทศจิตรวิจารณ์ ผู้ได้รับมอบหมายให้ทดลองตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ความว่า "ในขั้นต้นทำบัญชีสำมะโนครัวบ้านที่จะจัดเป็นหมู่บ้านและตำบลก่อนเสร็จแล้ว จึงลงมือจัดการตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนันต่อไป คือ ไปจัดรวมครัวที่เป็นเจ้าของบ้านใกล้เคียง ติดต่อกันราว 10 หลัง เจ้าของเจ้าของหนึ่งจะมีเรือนที่หลังก็ตามรวมเข้าเป็นหมู่บ้าน แล้วเชิญเจ้าของบ้านมาประชุมกันในวัด พร้อมด้วยราษฎรอื่น ๆ

เมื่อถามทราบว่าใครผู้ใดเป็นเจ้าบ้านแล้วก็ให้มาร่วมกันขอให้เลือกกันในหมู่ของเขา ที่มาประชุมว่าควรจะให้ใครเป็น "ผู้ใหญ่บ้าน" สังเกตดูเขาดูรีกรองกันมาก ซุบซิบปรึกษาหารือกัน เห็นจะเป็นด้วยเรื่องเกรงใจกัน แต่ในที่สุดก็ได้ความเห็น โดยมากกว่าใคร ในพวกของเขาที่มาประชุมนั้นควรจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วข้าพระพุทธเจ้าก็เขียนใบตั้งชั่วคราวให้เขาถือไว้จนกว่าจะได้มีการหมายตั้งออกให้ใหม่ตามทางราชการ เมื่อได้จัดตั้งผู้ใหญ่บ้านได้พอสมควรที่จะจัดตั้งเป็นตำบลไว้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้ไปประชุมที่ศาลาวัดพร้อมด้วย

ราษฎรในท้องถิ่นนั้น เชิญผู้ใหญ่บ้านในตำบลที่ข้าพระพุทธเจ้าให้เลือกตั้งไว้แล้ว มาประชุมพร้อมกัน แล้วขอให้ผู้ใหญ่บ้านเหล่านั้นเลือกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง ในหมู่ของเขาว่าใคร จะควรได้รับเลือกตั้งเป็นหัวหน้าว่าการตำบล เมื่อเขาพร้อมกันเห็นควรผู้ใดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ออกหมายตั้งชั่วคราวให้เขาเป็นกำนันตำบลนั้น แล้วข้าพระพุทธเจ้าไปทำ อย่างเดียวกันต่อ ๆ ไปทุกตำบล ตำบลใดที่ข้าพเจ้าไปจัดตั้งกำนันในวันแรกในวัดใด ข้าพระพุทธเจ้าอาราธนาพระภิกษุในวัดนั้นมาประชุมอยู่ด้วย พอใคร ได้รับเลือกตั้งแล้ว ก็นิมนต์ให้สวดยันโตให้พร นอกจากทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังมีการศึกษาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมโดยดูสภาพท้องที่ และความเป็นอยู่ทั่วไปของประชาชน โดยสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ได้เสด็จออกตรวจราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ และยังทรงมอบหมายให้หลวงเทศาภิบาลเดินทางไปดูงานการปกครองของประเทศพม่าและมลายู หลังจากนั้นได้จัดประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อปรึกษาความเห็นและรับฟังข้อเท็จจริงของแต่ละท้องที่

เมื่อปรากฏว่าโครงการทดลองตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี จึงได้วางรูปแบบการปกครองระดับหมู่บ้านตำบลเรียกว่า "การปกครองท้องที่" อย่างเป็นทางการขึ้นเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองประเทศ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 ขึ้นใช้บังคับทั่วประเทศ โดยประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ข้อความและหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัตินี้ ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองท้องที่ของประเทศไทยสืบมา นับว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้กำหนดการจัดระเบียบตำบลและหมู่บ้าน รวมทั้งกำหนดหน้าที่ไว้อย่างละเอียดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลทุกข์สุขของราษฎรตามท้องที่ต่าง ๆ ต่างพระเนตรพระกรรณ สร้างความเป็นธรรมในการปกครองบ้างเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ที่กำหนดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เป็นเพราะพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะให้ราษฎรมีโอกาสใช้สิทธิในการปกครองตนเองด้วย หลังจากที่ได้ประกาศพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 มาเป็นเวลานานประมาณ 17 ปี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงประกาศยกเลิก และประกาศใช้ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้

2. การแต่งตั้งและพ้นจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2475 ได้กล่าวถึง การแต่งตั้งและการพ้นจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำ ตำบลและสารวัตรกำนันไว้ ดังนี้

ในหมู่บ้านหนึ่งมีผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ทำหน้าที่ปกครองราษฎรในเขตหมู่บ้าน โดยมี ที่มาจากการเลือกของราษฎรในหมู่บ้านนั้น

3. คุณสมบัติของราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน

3.1 มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคมของปี ที่มีการเลือก

3.2 ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช

3.3 ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ

3.4 มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมาย ว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือนจนถึงวันเลือก

4. คุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

4.1 มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

4.2 อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ ในวันรับเลือก

4.3 มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี จนถึงวันเลือกและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน

4.4 เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ

4.5 ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

4.6 ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้
วิกลจริตจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ ตึดยาเสพติดให้โทษ หรือเป็น โรคตามที่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

4.7 ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการหรือ ลูกจ้างของเอกชนซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ

4.8 ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม

4.9 ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพราะทุจริตต่อหน้าที่และยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

4.10 ไม่เป็นผู้เคยต้องรับ โทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดเว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันพ้นโทษ

4.11 ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยสุลกากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ กฎหมายว่าด้วยที่ดิน ในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

4.12 ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านราษฎร เนื่องจากผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติ หรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปี นับแต่วันถูกให้ออก

4.13 ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก จากตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

4.14 มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องที่ใดไม่อาจเลือกผู้ที่มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ยกเว้นหรือผ่อนผันได้

5. การเลือกผู้ใหญ่บ้านนั้น

มีสาเหตุที่มา 2 ประการ คือ

5.1 มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่

5.2 ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านว่างลง ซึ่งจะต้องมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านใหม่ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบการว่างกฎหมายกำหนดให้นายอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือ ผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อย 1 คน ประชุมราษฎรในหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติที่จะเลือกผู้ใหญ่บ้าน โดยวิธีลับหรือเปิดเผยก็ได้ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2523 เมื่อเลือกผู้ใดแล้วถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี

6. การพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา 14) ผู้ใหญ่บ้านจะต้องออกจากตำแหน่งดังเหตุหนึ่งเหตุใด ดังต่อไปนี้

6.1 ขาดคุณสมบัติหรือ เข้าลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน (ยกเว้นการลาบวช โดยได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่เกิน 120 วัน)

6.2 มีอายุ 60 ปี

6.3 ตาย

6.4 ได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ลาออก

6.5 หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ

6.6 เมื่อราษฎรผู้มีคุณสมบัติและ ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 11 ในหมู่บ้านนั้นจำนวน ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มีคุณสมบัติและ ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 11 ทั้งหมดเข้าชื่อกันขอให้ออกจากตำแหน่ง ในกรณีเช่นนั้นให้นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง

6.7 ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้รับรายงานการสอบสวนของนายอำเภอว่าบกพร่องในหน้าที่ หรือประพฤติตน ไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

6.8 ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองติดต่อกันเกิน 3 เดือน เว้นแต่เมื่อมีเหตุอันสมควรและได้รับอนุญาตจากนายอำเภอ

6.9 ขาดการประชุมประจำเดือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นายอำเภอเรียกประชุมสามครั้งติดต่อกัน โดยไม่มีเหตุอันควร

6.10 ถูกปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่ง เนื่องจากกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

6.11 ไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่หน้าที่ซึ่งต้องทำอย่างน้อยทุกห้าปี นับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งตาม (8) ให้นายอำเภอ รายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบโดยเร็วด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทย กำหนดตาม (11) ต้องกำหนดให้ราษฎรในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติ หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

7. ฐานะของผู้ใหญ่บ้าน

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2550 : 152 – 153) ได้จำแนกฐานะของผู้ใหญ่บ้าน เป็น 3 ฐานะพอสรุปได้ ดังนี้

7.1 ฐานะตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2486 นั้น ผู้ใหญ่บ้านได้รับค่าตอบแทนซึ่งไม่ใช่จากงบประมาณเงินเดือน เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ใหญ่บ้านจึงไม่เป็นข้าราชการพลเรือน และลักษณะอำนาจหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านที่บัญญัติไว้ใน กฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ในอันที่จะรักษาสงบเรียบร้อย กล่าวว่ามีอำนาจจับกุม ผู้กระทำความผิดอำนาจในการค้นยึดสิ่งของตามกฎหมายของศาล หรือของเจ้าพนักงานบำรุง ส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร และการทะนุบำรุงให้ท้องถิ่นเจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้ ผู้ใหญ่บ้านจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองด้วยแม้ว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครอง ท้องที่จะมิได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองก็ตาม

7.2 ฐานะในทางการปกครอง ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่มีบทบาท สำคัญต่อการบริหารงานในส่วนภูมิภาค เพราะเป็นหน่วยราชการสุดท้ายในนโยบายและงาน ของแต่ละกระทรวง ทบวง กรม ไปสู่ประชาชน และเป็นหน่วยงานแรกที่น่าความต้องการของ ประชาชนมาสู่ราชการจึงฐานะเป็นผู้ประสานงานระหว่างราชการกับประชาชน เป็นผู้คอยดูแล ความทุกข์ของราษฎร กล่าวคือ

7.3 ฐานะที่เป็นในตัวแทนของราษฎร ผู้ใหญ่บ้านบุคคลที่ราษฎรเลือกตั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม เมื่อเป็นเช่นนี้ฐานะของผู้ใหญ่บ้านที่เป็นตัวแทนของราษฎรก็ย่อม ติดตามขึ้นมาทันทีที่เป็นเสมือนเงาตามตัว ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของราษฎร เมื่อราษฎรมีเรื่องเดือดร้อนก็ต้องถือเป็นธุระแทนได้ ในขณะที่เดียวกันเมื่อราษฎรประสงค์สิ่งใด จากทางราชการ เช่น ต้องการทางคมนาคม การชลประทาน การช่วยเหลือในการทำนา ผู้ใหญ่บ้านย่อมถือเป็นหน้าที่ที่ต้องนำความประสงค์ของราษฎรมารายงานให้ทางราชการทราบ

7.4 ฐานะที่เป็นตัวแทนของทางราชการ จากข้อเท็จจริงปรากฏว่าในการติดต่อเพื่อหาทางพิจารณาช่วยเหลือ เป็นต้นระหว่างหน่วยงานราชการต่าง ๆ กับราษฎรในชนบทไม่ว่าเป็นเรื่องอื่นใด ๆ ก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านเป็นสิ่งกลางประสานงานดังกล่าวมาแล้ว

7.5 ฐานะทางสังคม ผู้ใหญ่บ้านเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจหน้าที่ปกครองดูแลราษฎรในท้องที่ของตนให้อยู่เย็นเป็นสุข ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้นำเป็นทางการ (Legal leader) แต่ถ้าหากศึกษาพิจารณาถึงข้อเท็จจริงและปรากฏการณ์ในทางสังคมแล้วพบว่า ผู้ใหญ่บ้านนั้นเป็นผู้นำทางธรรมชาติ (Natural) มีฐานะในทางสังคมชนบทเด่นกว่าบุคคลอื่น ๆ หลายกรณีด้วยกัน และผู้ใหญ่บ้านย่อมเป็นบุคคลที่ประพฤติดูต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นที่เคารพนับถือของลูกบ้านจึงได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของเขา นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านก็เป็นผู้มีอาชีพเป็นหลักฐานและมีฐานะค่อนข้างดีกว่าลูกบ้านคนอื่น ๆ ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นที่พึ่งและให้การสงเคราะห์ แก่ลูกบ้านของตนได้ ตลอดจนเป็นผู้นำในทางสังคมของหมู่บ้าน (Social Leader)

8. อำนาจหน้าที่และบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

8.1 อำนาจหน้าที่

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอและเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร และการรักษาความมั่นคงภายในให้แก่ราษฎรภายในหมู่บ้าน โดยยังคงให้มีสถานภาพเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ (กรมการปกครอง. 2551 : 96 – 105)

มาตรา 27 ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ มีหน้าที่และอำนาจในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎรดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

ข้อ 1 ที่จะรักษาความสงบและความสุขสำราญ ช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควร และที่สามารถจะทำได้ การนี้ถ้าสมควรจะปรึกษาหารือและช่วยเหลือกันกับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านที่ดี กับกำนันนายตำบลก็ได้ ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติให้สมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้านซึ่งได้มอบไว้เป็นธุระในพระราชบัญญัตินี้

ข้อ 2 ถ้าความทุกข์ภัยเกิดแก่ลูกบ้านซึ่งจะต้องขอความป้องกันจากรัฐบาล เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะนำความเข้มแข็งต่อเจ้าพนักงานปกครองตั้งแต่กำนัน นายอำเภอ เป็นต้นขึ้นไปโดยลำดับ

ข้อ 3 ถ้ารัฐบาลจะประกาศหรือจะสั่งราชการใดให้ราษฎรทราบ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะรับข้อความอันนั้นไปแจ้งแก่ลูกบ้านของตนให้ทราบ

ข้อ 4 เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้าน ของตนและคอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ

ข้อ 5 ถ้าผู้ใหญ่บ้านรู้เห็นเหตุการณ์แปลกประหลาดอันใดที่เกิดขึ้นใน หมู่บ้านของตนหรือในลูกบ้านของตน ซึ่งอาจจะเป็นคุณ หรือโทษแก่ราชการบ้านเมืองก็ดีแก่ ประชาชนในที่นั้นก็ดี ยกตัวอย่างข้างฝ่ายโทษ ดังรู้เห็นว่าผู้คนมีทรัพย์สินของแปลกประหลาด อันน่าสงสัยว่าเป็นของที่ได้มาโดยทางโจรกรรมก็ดี หรือว่าถ้าเห็นผู้คนล้มตายหรือบาดเจ็บอัน ควรสงสัยว่าจะมีผู้อื่นกระทำเอาโดยทุจริต หรือไปกระทำต่อผู้อื่นแล้วจึงเกิดเหตุขึ้นก็ดีเหล่านี้ เป็นต้น ให้รับนำความแจ้งต่อกำนันตำบลของตน

ข้อ 6 ถ้าคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัยเป็น หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถามให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัย ถ้าเห็นว่าไม่ได้มาโดย สุจริต ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน

ข้อ 7 ถ้าเกิดเหตุกลางลี้คดี ฆ่ากันตามลี้คดี ตีขังก็ตี ปล้นทรัพย์ก็ตี หรือ ไฟไหม้ก็ตี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใด ๆ ในหมู่บ้านของตน หรือในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงอัน สมควรจะช่วยได้เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องเรียกลูกบ้านของตนออกช่วยต่อสู้ติดตามจับ ผู้ร้ายเอาของกลางคืนหรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นที่สมควร โดยเต็มกำลัง

ข้อ 8 ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของคนคนใดแสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ ผู้อื่นก็ตีหรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็น ความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ตี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาได้ตามและ ว่ากล่าวสั่งสอน ถ้าไม่ฟังให้เอาตัวส่งกำนันจัดการตามความในมาตรา 52 แห่ง พระราชบัญญัตินี้

ข้อ 9 ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงกระทำตาม กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ

ข้อ 10 ฝึกหัดอบรมให้คนไทยรู้จักหน้าที่และกระทำการในเวลา

ข้อ 11 ทำการอบรมสั่งสอนหรือชี้แจงข้อราชการแก่ราษฎร ในการนี้ ให้เรียกราษฎรมาประชุมได้ตามครั้งคราวที่สมควร

ข้อ 12 บำรุงและส่งเสริมการอาชีพของราษฎรในทางเกษตรกรรม พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม

ข้อ 13 ตรวจสอบและรักษาประโยชน์ในการอาชีพของราษฎร

ข้อ 14 สั่งให้ราษฎรช่วยเหลือในการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัด ป้องกันภัยอันตรายซึ่งมาเป็นสาธารณะโดยฉุกเฉิน และให้ทำการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ราษฎร ผู้ประสบสาธารณภัย

ข้อ 15 จัดการป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อมิให้ติดต่อลุกลามต่อไป

ข้อ 16 จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและต้องด้วยสุจริตลักษณะ

ข้อ 17 จัดให้มีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน

ข้อ 18 ปฏิบัติการตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการ และรายงาน เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ เพื่อให้กำนันรายงานต่อคณะกรรมการอำเภอ

ข้อ 19 กระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

8.2 บทบาทหน้าที่

กรมการปกครอง (2542 : 310-314) ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ มท 0311.2/2145 ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2542 เรื่องการปรับบทบาทผู้ใหญ่บ้าน ให้สอดคล้องกับ สถานการณ์การเมือง การปกครองที่เปลี่ยนแปลงไป

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้สั่งการให้จังหวัดและกรุงเทพมหานคร เร่งรัด ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นไปด้วยความถูกต้องชัดเจน มีประสิทธิภาพเป็นที่น่าเชื่อถือศรัทธาและเป็นที่พึงของราษฎร ความละเอียดครบถ้วน นั้น

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้วเห็นว่า ในปัจจุบันสถานการณ์ทางการเมือง การปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น กระทรวงมหาดไทยได้สอบถาม ความคิดเห็นจากกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และได้ปรับบทบาท ของผู้ใหญ่บ้านให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเมือง การปกครองที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

8.2.1 ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นพนักงาน ฝ่ายปกครองมีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมาย

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2475 มาตรา 27, 28, 35 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10), (16) และมาตรา 78 โคนเฉพาะในส่วนที่สำคัญ ได้แก่

- 1) เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา
- 2) เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย มีอำนาจหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายต่างๆ ที่ให้อำนาจไว้เป็นการเฉพาะ เช่น
 - 2.1) จับกุม ปรามปรามผู้บุกรุกครอบครองป่า หรือผู้มีไม้หวงห้ามอันมิได้แปรรูป หรือมิได้แปรรูปเกิน 0.02 ลบ.ม. โดยมิได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 11-13, 25 ทวิ, 31, 35, 36, 39 ตริ, 40, 41, 43, 44, 48, 51 - 54, 57, 58, 69 - 73 ทวิ
 - 2.2) จับกุม ป้องกัน ปรามปรามผู้บุกรุกทำลายป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 14, 18, 25, 31 - 34
 - 2.3) จับกุม ป้องกัน ปรามปรามมิให้ผู้ใดยึดถือครอบครองที่ดินหรือกระทำอันตรายแก่ไม้ สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มาตรา 16, 17, 23, 25, 28, 29, 36, 38, 41, 42, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56 และ 59
- 3) ดูแลรักษา สงวนหวงห้าม และดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 40
- 4) จัดหมู่บ้าน ตำบล ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 27 ข้อ 16
- 5) ประชุมชี้แจงข้อราชการแก่ราษฎร ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 27 ข้อ 3 และข้อ 11
- 6) ดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะต้องกระทำตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 27 ข้อ 9
- 7) กระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎร ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 27 ข้อ 19

8.2.2 ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะใน ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ตรวจสอบและรักษาประโยชน์ใน การอาชีพของราษฎร ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 27 ข้อ 12 และข้อ 13

1) เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดร้านค้าชุมชน ลานค้าชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ

2) เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และอบรมสั่งสอนให้ราษฎรเป็นคนดี มีคุณธรรม ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาตรา 27 ข้อ 18 และข้อ 11

8.2.3 ด้านการอำนวยความสะดวกธรรมให้แก่ประชาชน ได้แก่ เป็นผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 ตลอดจนเป็นผู้สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น

8.2.4 ด้านการบริการ โดยเฉพาะในส่วนที่สำคัญ ได้แก่

1) เป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้งประจำตำบล หมู่บ้าน มีหน้าที่รับแจ้งเกิดการตาย การย้ายที่อยู่ การสร้างบ้านใหม่ การรื้อบ้าน และการกำหนดเลขบ้าน ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 และประกาศสำนักทะเบียนกลางเรื่อง การแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้ง ลงวันที่ 23 มีนาคม 2535

2) เป็นผู้รับรองผู้มีบัตรประจำตัวประชาชน ตามระเบียบกรมการปกครองว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2538

3) เป็นผู้มอบบัตรประจำตัวประชาชนให้แก่ราษฎรในตำบล หมู่บ้าน

4) กำนันเป็นผู้รับคำร้องของจดทะเบียนสมรสของคู่สมรสที่มีถิ่นที่อยู่ในตำบลนั้นซึ่งของจดทะเบียนสมรสนอกสำนักทะเบียน ในท้องถิ่นที่ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนด แล้วจัดส่งต่อนายทะเบียนท้องที่ เพื่อดำเนินการต่อไป ตามพระราชบัญญัติทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2551 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2541

5) เป็นผู้สำรวจและจัดทำบัญชีสัตว์พาหนะที่ยังไม่ได้ทำตัวรูปพรรณ (บัญชีสัตว์ประจำออก) ตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482

6) เป็นเจ้าพนักงานตรวจบัตรประจำตัวประชาชนตามด้านตรวจต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้จะต้องมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติหน้าที่ ณ ด้านตรวจนั้น ๆ ตามพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 และคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 674/2540 เรื่อง แต่งตั้งเจ้าพนักงานตรวจบัตรและพนักงานเจ้าหน้าที่

7) เป็นผู้กำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจตราการมีและใช้อาวุธปืนภายในตำบล หมู่บ้านให้เป็นไปตามความถูกต้องเรียบร้อย ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 และคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 674/2490 ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2490

8.3 วินัย และการดำเนินการทางวินัย

กรมการปกครอง (2544 : 108-111) ได้กล่าวถึงวินัยและการดำเนินการทางวินัยไว้ว่า วินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติ ซึ่งข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติในแต่ละวงการอาจแตกต่างกัน การที่จะพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นการผิดวินัยหรือไม่ต้องพิจารณาว่าเป็นการกระทำที่ผิดข้อปฏิบัติหรือผิดแบบแผนในวงการณ์นั้นหรือไม่ และการกำหนดระดับโทษต้องพิจารณาแบบแผนของแต่ละวงการ วินัยและโทษทางวินัยของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นไปตามมาตรา 61 ทวิ และมาตรา 61 ทรี แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2485 ซึ่งบัญญัติให้ต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืนให้ผู้อื่นกระทำความผิดต้องได้รับโทษ โดยให้นำกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนมาใช้บังคับโดยอนุโลมลักษณะความผิดทางวินัยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติข้อกำหนดไว้ตั้งแต่มาตรา 81 ถึงมาตรา 9 แบ่งเป็นลักษณะความผิดทางวินัยไว้ 3 ประเภท คือ ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง และความผิดเล็กน้อย

8.4 ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

- 8.4.1 ทูจริตต่อหน้าที่ราชการ (มาตรา 81 วรรคสาม)
- 8.4.2 ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการ (มาตรา 81 วรรคสอง)
- 8.4.3 ลงใจไม่ปฏิบัติหน้าที่ราชการตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ มติคณะรัฐมนตรี หรือนโยบายของรัฐบาล (มาตรา 85 วรรคสอง)
- 8.4.4 เปิดเผยความลับของทางราชการ (มาตรา 87 วรรคสอง)

8.4.5 ขัดคำสั่งหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
ซึ่งสั่งในหน้าที่

8.4.6 ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ

8.4.7 รายงานเท็จต่อหน้าผู้บังคับบัญชา (มาตรา 90 วรรคสอง)

8.4.8 ละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือละทิ้ง
หน้าที่ราชการติดต่อกันเป็นเวลานานกว่า 15 วัน หรือมีพฤติการณ์ตั้งใจไม่ปฏิบัติ
ตามระเบียบของทางราชการ (มาตรา 92 วรรคสอง)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

1. ความหมายของบทบาท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 602) ได้ให้ความหมาย
ของคำว่า บทบาท หมายถึง การกระทำตามที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อ แม่ ลูก

วินิจฉัย เกตุขำ และคณะ (2522 : 6 ; อ้างถึงใน เหลือ เอกตะคุ. 2542 : 6) ให้
ความหมายว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในด้านที่เกี่ยวกับคำพูด ลักษณะท่าทาง
การตอบสนอง อากาโรกิริยา เพื่อให้ผู้อื่นทราบว่า ตนกำลังทำหน้าที่อะไรอยู่ มีตำแหน่งหรือ
ฐานะทางสังคมอย่างไร

สุชา จันทร์เอม (2524 : 28 ; อ้างถึงใน เหลือ เอกตะคุ. 2542 : 6) ได้ให้ความหมาย
ของบทบาท ไว้ว่า บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสภาพต่าง ๆ พึ่งกระทำนั้นคือ สังคมกำหนด
สิทธิและหน้าที่สถานภาพอย่างไรแล้วบุคคลในสภาพนั้น จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่
รับผิดชอบและการปฏิบัติตามตำแหน่ง ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลที่เป็นอยู่ ถ้าตำแหน่ง
หรือสถานภาพเปลี่ยนไป บทบาทที่มีอยู่ก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้น ตำแหน่งและ
สถานภาพกับการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบตามตำแหน่งและสถานภาพจึงควบคู่กันเสมอ

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ (2543 : 16 – 17) ได้รวบรวมทฤษฎีบทบาทของ
นักวิชาการหลายท่านไว้ ดังนี้

2.1 ทฤษฎี Ralp Linton' Role กล่าวว่า ตำแหน่ง หรือสถานภาพเป็นครุ
ต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

2.2 ทฤษฎี Homann's Role กล่าวว่า บุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปตามตำแหน่งเสมอ

2.3 ทฤษฎี Parson's Role กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคม ทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน

2.4 ทฤษฎี Merton's Role กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งจะมี บทบาทควบคู่กัน ไปซึ่ง ไม่เหมือน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เข้า สังกัดอยู่ตลอดเวลาจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

2.5 ทฤษฎี Good's Role กล่าวว่า บทบาท คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่ เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคล และบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น

2.6 ทฤษฎี Guskis's Role กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือ ผลที่ได้ จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่ สถาบันต่าง ๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

3. ประเภทของบทบาท

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ (2543 : 18) ได้แบ่งแยกประเภทของบทบาทออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 บทบาทที่ได้มาจากตำแหน่ง ซึ่งเป็นบทบาทที่ถูกกำหนดควบคู่มา กับ ตำแหน่งบทบาทตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งต่าง ๆ ที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ จำเป็นต้องกระทำหรืองดเว้นการกระทำ ซึ่งบทบาทนั้นต้องสอดคล้องกับหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้

3.2 บทบาทที่ปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่สังคมมุ่งหวังให้ผู้ ดำรงตำแหน่ง นั้นควรปฏิบัติและอาจถูกกำหนดจากบุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ได้แก่ เจตคติ การศึกษา อบรม ประสบการณ์ ตลอดจนพื้นฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีที่ผู้ดำรง ตำแหน่งนั้นยึดถือ

เหลือ เอกตะคุ (2542 : 9) ได้จำแนกบทบาทในสังคมทั่วไป ๆ ไปเป็น 5 บทบาทซึ่งแตกต่างออกไป คือ บทบาทตามเพศ บทบาทตามวัย บทบาททางอาชีพ บทบาท เกียรติยศ บทบาททางครอบครัว และบทบาทในกลุ่มเพื่อน เป็นต้น

4. ความขัดแย้งของบทบาท

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ (2543 : 19) ได้แบ่งความขัดแย้งของบทบาท เป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกคนมีบทบาทหลายบทบาท คือ การที่คนมีบทบาทหลาย บทบาท และไม่สามารถปฏิบัติหรือแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกัน ต้องเลือกปฏิบัติ

เพียงบทบาทเดียวจึงทำให้เกิดความยุ่งยากและก่อให้เกิดปัญหา ลักษณะที่สอง การกีดกันในบทบาท คือ การขัดกันบทบาทของตนเอง จากภาวะบทบาทที่ขัดแย้งกันนี้ ทำให้ผู้สวมบทบาทมีความอึดอัดใจเป็นอย่างมาก จึงต้องพยายามหาทางออกทางใดทางหนึ่ง จึงจะไม่ก่อให้เกิดปัญหา

ส่วนปัญหาของบทบาทที่ควรคำนึงถึงมี 3 ประการ สรุปได้ดังนี้

4.1 เกิดจากตัวผู้สวมบทบาท คือ ผู้สวมบทบาทได้ไม่ดีทั้ง ๆ ที่มี การกำหนดบทบาทไว้อย่างแน่นอนแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีผลกระทบไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

4.2 เกิดจากกรรมลักษณะบทบาท คือ ผู้สวมบทบาทพร้อมที่จะแสดงบทบาทของตนอย่างดี แต่เนื่องจากสังคมกำหนดบทบาทดังกล่าวไว้ไม่ดีพอทำให้เกิดปัญหากระทบ ไปยังผู้เกี่ยวข้อง

4.3 เกิดจากการที่ผู้สวมบทบาทไม่ปฏิบัติตามบทบาทซึ่งตนเองต้องปฏิบัติในการแก้ปัญหาการขัดแย้งของบทบาทนั้น สรุปได้ 3 วิธี คือ

4.3.1 โดยระบบของสังคม คือ การกำหนดบทบาทของสมาชิกในสังคมให้ชัดเจน ปล่อยให้ผู้ใดควรจะทำหน้าที่ใดในสถานศึกษา

4.3.2 โดยส่วนบุคคล คือ ศึกษาบทบาทที่ตนได้รับให้แน่นอนและถูกต้องและปฏิบัติตามหน้าที่นั้น ๆ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวหรือทำงานนอกเหนือไปจากบทบาทนั้น ๆ คือ ไม่ก้าวร้าวหน้าที่การงานของผู้ใด

4.3.3 โดยความช่วยเหลือของสมาชิก คือ สมาชิกในสังคมย่อมมีส่วนช่วยเหลือบุคคลที่เกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ โดยการว่ากล่าวตักเตือนให้กำลังใจและ ให้ความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาทที่สังคมคาดหวัง เช่น ครูใหม่จะไม่มี ความมั่นใจในการสอนครูเก่าควรแนะนำเทคนิคการสร้าง ความมั่นใจในการสอนให้

5. ความกดดันของบทบาท

รงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (2537 : 92-93) กล่าวว่าบทบาทอาจก่อให้เกิดความพึงพอใจ ความไม่พึงพอใจของบุคคล ความขัดแย้งกันก็จะเกิดความกดดันขึ้นเรียกว่า ความกดดันของบทบาท ซึ่งเกิดจากความไม่ชัดเจนในบทบาท หรือการแสดงออกถึงบทบาทมากเกินไปหรือการแสดงออกของบทบาทน้อยเกินไป ความกดดันของบทบาทกำหนด ออกเป็น 4 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 เป็นระยะของการคาดหมายในบทบาท อาจจะเป็นการให้ข้อมูล ข่าวสารการประชุมพิเศษ การฝึกอบรม เพื่อให้บุคคลนั้น ๆ สามารถคาดหมายถึงบทบาทหน้าที่ เขาต้องแสดงในองค์การ

ระยะที่ 2 ระยะที่เป็นทางการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงานข้อบังคับ ที่บุคคลนั้น ๆ จะต้องแสดงบทบาทที่กำหนดเพื่อแลกผลตอบแทน

ระยะที่ 3 ระยะของการเรียนรู้ในบทบาท คือ การเรียนรู้ในบทบาทของ ตนการสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับ ความคาดหมายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจากผู้ร่วมงาน

ระยะที่ 4 ระยะของการคงอยู่หรือออกไปจากองค์การ คือ ถ้าบทบาทไม่ สอดคล้องกับความเป็นไปตามความคาดหมายขององค์การ ก็จะเกิดความไม่ชัดเจน ใน บทบาทขึ้น หากไม่สามารถแก้ไข ได้ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย ไม่พอใจและลาออกไปในที่สุด

สรุปว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งของบทบาทสามารถจะทำได้ คือการกำหนด บทบาทของสภาพให้ชัดเจน โดยสมาชิกของสังคมผู้แสดงบทบาทจะต้องยอมรับความเป็นจริง และอดทนต่อลักษณะงานในสภาพของคนที่ทำอยู่ การสรรหาบุคคลต้องมีความเหมาะสมกับ ตำแหน่งของงานหรือสภาพที่จะได้รับจะช่วยขจัดความขัดแย้งของบทบาทลงได้ และอบรม สมาชิกในหน่วยงานของตน ได้ตระหนักในบทบาทของตนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการเตือน ความทรงจำและให้รู้จักบทบาทที่เหมาะสมของตำแหน่งที่ดำรงอยู่

ในการศึกษาการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำ บทบาทที่ได้มาโดยตำแหน่ง คือ ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติตามบทบาทที่กำหนดโดยระเบียบ ข้อบังคับ คือ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 โดยกรมการปกครอง ได้นำมาเป็นแนวทางกำหนดบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ และความ รับผิดชอบของผู้ใหญ่บ้านไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม ด้านอำนวยความสะดวกกรรมให้กับประชาชน และด้านการบริการ

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยพื้นที่ในการวิจัย

1. ที่ตั้ง

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดมหาสารคาม ระยะห่างจาก ตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 84 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 409.783 ตารางกิโลเมตร เป็นอำเภอที่อยู่ใต้สุดของจังหวัดมหาสารคาม

2. อาณาเขต

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอยางสีสุราช และอำเภอนาคนุน จังหวัดมหาสารคาม
 ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอเกษตรวิสัย และอำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด
 ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์
 ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอพุทไธสง และอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

3. ลักษณะภูมิประเทศ/ภูมิอากาศ

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย มีลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบ ด้านทิศตะวันออกของอำเภอเป็นที่ราบในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ด้านทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูง มีป่าละเมาะสลับกับทุ่งนา พื้นที่โดยทั่วไปเป็นร้อยละทุ่งนา 95 เป็นป่าละเมาะร้อยละ 5 สภาพดินเป็นดินปนทรายไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศหนาวจัดและมีลมแรง ฤดูฝนจะมีฝนตกชุกในระหว่างเดือนมิถุนายน - กันยายน อุณหภูมิโดยเฉลี่ยทั้งปี 28.7 องศาเซลเซียส

4. ประชากร

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยมีจำนวนประชากรทั้งหมด 87,257 คน เป็นชาย 43,498 คน หญิง 43,759 คน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ 212.93 คน/ตารางกิโลเมตร

5. การปกครอง

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยมี 14 ตำบล หมู่บ้าน 227 หมู่บ้าน จำนวนหลังคาเรือน 19,372 หลังคาเรือน

6. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

6.1 เทศบาลตำบล 1 แห่ง

6.2 องค์การบริหารส่วนตำบล 14 แห่ง

7. นโยบายสำคัญของรัฐบาล

7.1 การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด

7.1.1 สถานการณ์

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยได้ดำเนินการตรวจสอบสถานการณ์ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยการทบทวนข้อมูลเพื่อกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานต่อสู้เพื่อ

เอาชนะยาเสพติด ทั้งด้านของผู้ค้า ผู้ติด ผู้เสพยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง และการแพร่ระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชน ปรากฏดังนี้

- 1) ด้านบุคคล ไม่มีผู้ค้า และไม่มีผู้เสพ
- 2) ด้านพื้นที่ อำเภอพัคคณภูมิพิสัย เป็นอำเภอปลอดยาเสพติด

7.1.2 แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประจำปี

งบประมาณ 2551

1) ด้านการป้องกัน

- 1.1) เพิ่มทักษะอาชีพให้บุตรผู้ประสานพลังแผ่นดิน
- 1.2) จัดชุดกวาดขัน ตรวจสอบตรา สถานบริการ และสถานบันเทิง
- 1.3) ประกวดหมู่บ้าน/ชุมชน ที่มีการเฝ้าระวังและเข้าเวรยามตีเค้น
- 1.4) รณรงค์อย่างต่อเนื่องในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
- 1.5) Re-X-Ray เพื่อค้นหาผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด
- 1.6) จัดทำโครงการพ่อ แม่ ครู ผู้ชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนโรงเรียนพัคคณภูมิพิศาคาร 2,360 คน
- 1.7) โครงการสานสายใยคล้องใจครูและศิษย์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ปกครองและนักเรียน จำนวน 200 คน
- 1.8) โครงการกีฬาสานสายสัมพันธ์ครอบครัว พ่อ แม่ ลูก การออกค่ายอาสา และการประกวดดนตรี กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนวิทยาลัยการอาชีพพัคคณภูมิพิสัย
- 1.9) เยี่ยมนักศึกษาตามหอพัก และตามหมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนวิทยาลัยการอาชีพพัคคณภูมิพิสัย
- 1.10) โครงการจัดทำค่ายพุทธธรรม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนโรงเรียนเวียงสะอาดพิทยาคม

2) ด้านการปราบปราม

- 2.1) สืบสวนจับกุมปราบปรามผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด
- 2.2) สืบสวนหาข่าวปราบปรามและตรวจสอบการระบาดของยาเสพติด
- 2.3) จัดตั้งชุดปราบปรามยาเสพติด สืบสวนหาข่าวผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด จัดตั้งจุดตรวจจุดสกัดตามเส้นทางลำเลียงยาเสพติด

3) ด้านการบำบัดรักษา

- 3.1) จัดทำโครงการบำบัดผู้ติดสารเสพติดประเภทยาบ้า/สารระเหย

3.2) โครงการบำบัดผู้ติดเชื้อ บุหรี่

3.3) จัดค่ายบำบัดสุรา บุหรี่

3.4) จัดประชุมวิชาการเรื่อง พิษภัยของบุหรี่ สุรา แก่เจ้าหน้าที่

ถูกจ้างในโรงพยาบาล และสถานีอนามัยและการติดตามผู้ผ่านกระบวนการบำบัดซึ่งโครงการในปีงบประมาณ 2551 จะเน้นหนักในด้านการป้องกัน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นหมู่บ้าน/ชุมชนปลอดยาเสพติดที่ยั่งยืน และสามารถเป็นชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติดที่ยั่งยืนต่อไป

7.2 การป้องกันอุบัติเหตุทางถนน

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้เห็นมาตรการและแผนงาน โครงการเพื่อยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยทางถนนของประเทศไทย ในยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การบังคับใช้กฎหมาย ประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้และการมีส่วนร่วม การแพทย์ฉุกเฉิน วิศวกรรมจราจร และยุทธศาสตร์การประเมินผลและสารสนเทศ และให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2546 เป็นต้นมานั้น และในช่วงเทศกาลสงกรานต์อำเภอพยุหะภูมิพิสัยได้มีการดำเนินการ

ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปี 2551 ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนนอำเภอพยุหะภูมิพิสัย ได้กำหนดมาตรการในการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจราจรทางถนน โดยได้กำหนดตั้งจุดบริการประชาชน จำนวน 5 จุด ดังนี้

จุดที่ 1 สี่แยกคู้อมตำรวจทางหลวงอำเภอพยุหะภูมิพิสัย

จุดที่ 2 คู้อมตำรวจตำบลเม็กคำ

จุดที่ 3 คู้อมตำรวจตำบลนาสีนวล

จุดที่ 4 คู้อมตำรวจตำบลเมืองเสื่อ

จุดที่ 5 คู้อมตำรวจตำบลเมืองเตา

และในช่วงเดือนมิถุนายน - สิงหาคม 2551 อำเภอได้ดำเนินการอมรบผู้สมัครสอบใบขับขี่รถจักรยานยนต์ ทั้งหมด 5 รุ่น

7.3 การแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ

ตามที่รัฐบาลมีนโยบายการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ โดยกำหนดให้อำเภอ/กิ่งอำเภอ โดยที่ทำการปกครองอำเภอเป็นเจ้าภาพในการรับจดทะเบียนฯ ทั้งหมด 7 ประเภทปัญหา ได้แก่ ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาคนเร่ร่อน ปัญหาผู้ประกอบการอาชีพ ผิดกฎหมาย ปัญหาการให้ความช่วยเหลือนักเรียน / นักศึกษา ให้มีรายได้จากอาชีพที่เหมาะสม ปัญหาการถูกหลอกลวง ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน และปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน

และประเภทปัญหาอื่น ๆ ซึ่งกรมการปกครองได้กำหนดเพิ่มเติมขึ้นมา ซึ่งอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ได้กำหนดให้หอประชุมอำเภอเป็นสถานที่ในการรับจดทะเบียน โดยรับจดทะเบียนระหว่าง วันที่ 5 มกราคม - 31 มีนาคม 2547 และจากการรับจดทะเบียนใน 7 ประเภทปัญหา ปรากฏว่ามีผู้จดทะเบียนรวมทั้งสิ้น 22,665 ปัญหา (ราย) และปัญหาอื่น ๆ 560 ปัญหา (ราย) มีการดำเนินงานแก้ไขปัญหาไปแล้ว

7.4 การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยได้รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใหญ่บ้านทุกตำบล หมู่บ้าน ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ในเขตพื้นที่อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ได้ช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ หรือทรัพยากรป่าไม้ที่ยังมีอยู่ไม่ให้มีการทำลายให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ร่วมกัน และปลูกจิตสำนึก ในการหวงแหนและทำนุบำรุงทรัพยากรธรรมชาติที่ยังเหลืออยู่

7.5 การปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติตามแนวเส้นทางจราจร

อำเภอได้มีการประชาสัมพันธ์ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ได้มีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ตามแนวเส้นทางสายหลักของแต่ละแห่ง ซึ่งได้มีการดำเนินการไปแล้วในบางส่วน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเสือ ได้ทำการปลูกต้นไม้สองข้างทาง ตามถนนสาย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย - อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และในส่วนที่เหลืออยู่ระหว่างดำเนินการ

8. ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

8.1 ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา

อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย มีการดำเนินการ ดังนี้

8.1.1 โครงการสร้างเสริมความรู้ ฝึกทักษะ และตรวจประเมินเรื่องด้านแม่สตรี อายุ 35 – 59 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อให้แกนนำสุขภาพประจำครอบครัว มีความรู้เรื่องโรคมะเร็งเต้านม และสามารถแนะนำกลุ่มสตรี อายุ 35 – 59 ปีได้

2) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ สตรีอายุ 35 – 59 ปี ให้มีความรู้ มีทักษะ และสามารถตรวจโรคมะเร็งเต้านมด้วยตนเองได้

3) ลดอัตราการเกิดโรคมะเร็งเต้านมในระยะรุนแรง ในสตรีอายุ 35 – 59 ปี กลุ่มเป้าหมาย - แกนนำสุขภาพครอบครัว 19,000 คน

8.1.2 โครงการสร้างโอกาสให้กับประชาชนให้สามารถเข้าถึงบริการการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีการศึกษาที่สูงขึ้น
- 2) ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีอาชีพเสริมและมีรายได้เพิ่มกลุ่มเป้าหมายประชาชนผู้สนใจทั้ง 14 ตำบล 1 เทศบาล

8.1.3 โครงการหนึ่งห้องเรียนหนึ่งผลิตภัณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อเป็นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- 2) เพื่อให้เกิดทักษะกระบวนการการทำงานตามขั้นตอน
- 3) เป็นการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ในห้องถิ่นกลุ่มเป้าหมายนักเรียนอนุบาลพัคฆภูมิพิสัย

ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการต่อเนื่องจากปีงบประมาณ 2547 และมีเป้าหมายที่จะดำเนินการต่อไป

8.2 ยุทธศาสตร์ด้านการเกษตร

ในปีงบประมาณ 2547 อำเภอพัคฆภูมิพิสัย ได้จัดทำโครงการต่าง ๆ ดังนี้ โครงการพัฒนาข้าวหอมมะลิปลอดภัยจากสารพิษ โดยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมาย คัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ รมรงค์ไถกลบตอซังข้าว ทำปุ๋ยหมัก ทำน้ำหมัก ปุ๋ยพืชสด ป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน โดยผ่านกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร

8.2.1 วัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้การผลิตข้าวหอมมะลิปลอดภัยจากสารพิษที่ถูกต้อง
- 2) เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้จากการจำหน่ายข้าวเปลือกหอมมะลิปลอดภัยจากสารพิษให้มากขึ้น
- 3) เพื่อเพิ่มคุณภาพข้าวหอมมะลิ เพื่อการส่งออกให้สูงขึ้นกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิ จำนวน 6 หมู่บ้าน จำนวนเนื้อที่การเพาะปลูกพื้นที่ 9,000 ไร่ เกษตรกร 1,794 ราย

3.1) โครงการเกษตรปลอดสารพิษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี และหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแทน

3.2) โครงการเลี้ยงปลาและเลี้ยงกบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกร มีอาชีพเสริมและเป็นการเพิ่มรายได้

3.3) โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรรวมกลุ่มในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเป็นการสร้างอาชีพ และรายได้เสริม

8.2.2 ปัญหา อุปสรรค ด้านการเกษตร ตามยุทธศาสตร์ด้านการเกษตร

1) ปัญหาการปลูกข้าว

1.1) เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดถึงมือเกษตรกรล่าช้า

สาเหตุ การจัดซื้อล่าช้า

แนวทางการแก้ไข เร่งรัดการจัดซื้อจัดจ้าง

1.2) โรคไหม้ระบาด

สาเหตุ สภาพอากาศมีความเหมาะสมต่อการเกิดโรคไหม้

แนวทางการแก้ไข เกษตรกรหมั่นตรวจแปลงนาให้สม่ำเสมอ

เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาสารเคมีเมื่อมีความจำเป็นต้องการใช้

2) ปัญหาการเลี้ยงไหม

2.1) เกษตรกรไม่สามารถเลี้ยงไหมในฤดูแล้งได้

สาเหตุ ขาดแหล่งน้ำ

แนวทางการแก้ไข ควรจัดหาแหล่งน้ำและสร้างระบบน้ำตามความเหมาะสม เช่น ขุดสระน้ำ ขุดบ่อบาดาล หรือสูบน้ำจากแหล่งน้ำเข้าแปลงหม่อน

2.2) หม่อนเป็นโรครากเน่า โดยไม่ทราบสาเหตุ

แนวทางการแก้ไข ควรให้นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญศึกษาหา

แนวทางการแก้ไขปัญหาในแปลงที่เป็น โรคอย่างจริงจัง หาพันธุ์ที่ต้านทานโรครากเน่าได้ เช่น พันธุ์คุณไผ่ และหม่อนไผ่ไปปลูก

9. ยุทธศาสตร์ด้านผลิตภัณฑ์ OTOP

9.1 นโยบาย หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (นตผ.)

ได้ดำเนินงานตาม โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยการส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม กลุ่มอาชีพจักสาน เช่น กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองตาเต็น ตำบลถาวรแอน กลุ่มทอผ้าไหมบ้านลำพลับพลา

ตำบลราษฎร์เจริญ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านตากกล้า ตำบลราษฎร์พัฒนา และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านดอนยุง ตำบลลานสะแก ซึ่งกลุ่มที่กล่าวมาได้ 3 ดาวระดับภาคในการคัดสรรปี 2546 และยังมีกลุ่มอาชีพหลาย ๆ กลุ่มที่ได้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล สนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะฝีมือ และส่งเสริมด้านการตลาดโดยการแจ้งข้อมูลข่าวสารแหล่งจำหน่ายสินค้า นตผ. และทุกปีที่ผ่านมาที่ว่าการอำเภอพัคคณภูมิพิสัยจะมีการจัดงานมหกรรมสินค้าชุมชน หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อสนับสนุนช่องทางการจำหน่ายสินค้าให้กับกลุ่มผู้ผลิต / ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ในชุมชน ส่งผลให้ยอดการจำหน่ายสินค้าชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในปี 2547 ของอำเภอพัคคณภูมิพิสัยมีรายได้ถึง 13,350,000 บาท

9.2 กลุ่มอาชีพ

ได้ส่งเสริม สนับสนุนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้านเพื่อเป็นกลุ่ม / องค์กรที่ช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ มีทั้งกลุ่มที่มีผลการดำเนินงานอยู่ในขั้นดี และขั้นรอการพัฒนา ประกอบด้วย

- 9.2.1 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองตาเต็น หมู่ที่ 8 ตำบลถาวรแอน
- 9.2.2 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านตากกล้า หมู่ที่ 12 ตำบลราษฎร์พัฒนา
- 9.2.3 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านดงยางน้อย หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงสะอาด
- 9.2.4 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านดอนยุง หมู่ที่ 6 ตำบลลานสะแก
- 9.2.5 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองหลวง หมู่ที่ 19 ตำบลเวียงสะอาด
- 9.2.6 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านลำปลับปลา หมู่ที่ 9 ตำบลราษฎร์เจริญ
- 9.2.7 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านมะโบ้ หมู่ที่ 8 ตำบลลานสะแก
- 9.2.8 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองฝือ หมู่ที่ 10 ตำบลก้ามปู
- 9.2.9 กลุ่มจักสานบ้านป่ากุง หมู่ที่ 1 ตำบลราษฎร์พัฒนา
- 9.2.10 กลุ่มทอเสื่อกลายจิตบ้านหนองไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลลานสะแก
- 9.2.11 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองระเวียง หมู่ที่ 13 ตำบลเวียงชัย
- 9.2.12 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาสีนวล หมู่ที่ 14 ตำบลนาสีนวล
- 9.2.13 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านโคกล่าม หมู่ที่ 10 ตำบลหนองบัว
- 9.2.14 กลุ่มทอผ้าไหมบ้านบุลาน หมู่ที่ 6 ตำบลเมืองเสื่อ

9.3 ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

มีการดำเนินการตามโครงการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 9.3.1 โครงการก่อสร้างบ้านพักผู้ยากไร้ มีการดำเนินการทุก อบต.

9.3.2 โครงการหมู่บ้านปลอดคอบายมุข

9.3.3 โครงการจัดฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

ดำเนินการในพื้นที่ทุกตำบล

9.3.4 โครงการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายแกนนำประชาคมสุขภาพ

แบบบูรณาการงบประมาณ 317,438 บาท

9.3.5 โครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย (ด้านการบำบัด

รักษา) งบประมาณ 204,899 บาท

9.3.6 โครงการหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็งต้นแบบ ปีงบประมาณ 2547

ดำเนินไปแล้ว 14 หมู่บ้าน งบประมาณ 168,000 บาท รายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

1) ได้มีการจัดอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน/ชุมชน

ต้นแบบทุกแห่ง

2) คณะทำงานฯ ระดับอำเภอออกพร้อมกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ของหมู่บ้านชุมชน ออกดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน/ชุมชน ราชรับ

รายจ่ายเป็นครัวเรือนเพื่อนำมาวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหายา และจัดแผนแม่บทชุมชน โดย

กระบวนการประชาคม ซึ่งทุกหมู่บ้าน ได้มีการจัดทำแผนแม่บทหมู่บ้าน และมีการเบิกจ่าย

งบประมาณเสร็จสิ้นแล้ว

3) ขณะนี้อยู่ระหว่างการติดตามประเมินผลของคณะทำงาน

ระดับอำเภอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูเกียรติ มุทธากาญจน์ (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพ
 ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ผู้ใหญ่บ้านต่าง ๆ
 ในตำแหน่งเดียวกัน มีอำนาจหน้าที่เท่ากัน แต่มีอำนาจต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและ
 ปัจจัยภายนอกของ ผู้ใหญ่บ้าน ปัจจัยภายในที่สำคัญของผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ บุคลิกภาพที่
 น่าเชื่อถือเอาจริงเอาจังในการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นผู้มีความชำนาญมากกว่าผู้อื่น ส่วนปัจจัย
 ภายนอก ได้แก่ การมีญาติพี่น้องมาก นโยบายหรือคำสั่งของหน่วยเหนือที่แน่ชัด และบุคลิกภาพ
 ของผู้สั่งการ ซึ่งที่กล่าวมานี้ล้วนแต่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ทั้งสิ้น
 นอกจากนี้คาดว่าจะมีความเป็นอยู่ที่ดีหรือคาดหวังจะได้รับความเคารพนับถือได้รับความนิยม

ชื่นชอบ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่มีความคาดหวังว่าจะได้รับต่อการปฏิบัติหน้าที่ ก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ได้

ประทีป จงสืบธรรม (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผู้นำสตรีในการปกครองระดับท้องถิ่นของไทย : ศึกษาบทบาทความเป็นผู้นำของผู้ใหญ่บ้านสตรีทั่วประเทศ พ.ศ. 2528 พบว่า ในการเป็นผู้นำทางการบริหาร การปกครองผู้ใหญ่บ้านสตรีสามารถแสดงบทบาทได้ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การสร้างเสริม ความมั่นคงของชุมชน การป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย การดูแลและควบคุมงานสถิติและทะเบียนต่าง ๆ ในหน้าที่ การประสานงานและให้ความช่วยเหลือกับทางราชการ การทำให้ชาวบ้านรักและสามัคคี และการแสดงบทบาทเป็นตัวแทนราษฎรในการรับรู้ปัญหาและ การติดต่องานต่าง ๆ ซึ่งปรากฏว่าผู้ใหญ่บ้านสตรีต่างให้ความสำคัญกับบทบาทข้างต้นแตกต่างกันออกไป ความแตกต่างดังกล่าวมีตัวแปรที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญ คือ อายุ สถานภาพสมรส การมีความสัมพันธ์กับเครือญาติกับอดีตผู้นำในท้องถิ่น ประสบการณ์การทำงานในชุมชนของผู้ใหญ่บ้านสตรี และลักษณะชุมชนที่ปกครองขณะที่ตัวแปรด้านเศรษฐกิจของผู้ใหญ่บ้านสตรีไม่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในการแสดงบทบาทหน้าที่ด้านงานบริหารปกครองของผู้ใหญ่บ้านสตรีเลย

ประภารัตน์ คำสิม (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านกับการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณีบ้านคำเจริญ ตำบลทุ่งใหญ่ กับบ้านโนนสมบูรณ์ ตำบลนาชุมแสง กิ่งอำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี จากการศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ 19 ประการของผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 พบว่า

1. ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านให้ความเห็นพ้องกันว่าผู้ใหญ่บ้านของตนปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนเหมือนกัน 8 ข้อ
2. เฉพาะชาวบ้านคำเจริญให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า ผู้ใหญ่บ้านคำเจริญปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนอีก 2 ข้อ รวมเป็น 10 ข้อ
3. ชาวบ้านคำเจริญให้ความเห็นพ้องกันว่า ผู้ใหญ่บ้านคำเจริญปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบถ้วน จำนวน 9 ข้อ
4. ชาวบ้านโนนสมบูรณ์ให้ความเห็นพ้องต้องกันว่า ผู้ใหญ่บ้านโนนสมบูรณ์ปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบถ้วน จำนวน 11 ข้อ

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านทั้งสองแห่งส่งผลถึงการมีส่วนร่วมต่อโครงการพัฒนาหมู่บ้าน กล่าวคือ บ้านคำเจริญเป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นอันดับ 1 ของกิ่งอำเภอทุ่งฝน

และอันดับที่ 17 ของจังหวัดอุดรธานี ส่วนหมู่บ้านโนนสมบูรณ์เป็นหมู่บ้านยากจนอันดับของกิ่งอำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี

ประเทือง คลประสิทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตำบล ตำบลเสาชางชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1. ในการปฏิบัติหน้าที่ทางด้านการเมือง การปกครอง กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 93.50 เห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ในด้านการเมือง การปกครองให้ราษฎรในหมู่บ้านมีความเป็นอยู่สงบเรียบร้อยตามหน้าที่ แต่ร้อยละ 6.50 กลับเห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านยังปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง ทำให้ราษฎรในหมู่บ้านขาดความมั่นคงปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

2. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 89.88 เห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ดูแลเอาใจใส่สภาพเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของราษฎรมีความมั่นคง มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ร้อยละ 10.12 กลับเห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านไม่ดูแลเอาใจใส่ทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน

3. การปฏิบัติหน้าที่ด้านสังคม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 88.43 เห็นว่าผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลความเคลื่อนไหวเหตุการณ์ต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านตลอดจนชี้แนะราษฎรให้รู้จักช่วยเหลือสาธารณะประโยชน์ แต่ร้อยละ 11.57 กลับเห็นว่าผู้ใหญ่บ้านยังปฏิบัติหน้าที่บกพร่องทางด้านสังคม ทำให้ราษฎรในหมู่บ้านได้รับความเดือดร้อน

4. การปฏิบัติหน้าที่ทางด้านวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83.69 เห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านได้สนใจและเอาใจใส่ในกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ราษฎร แต่ร้อยละ 16.31 กลับเห็นว่าผู้ใหญ่บ้านยังขาดการเอาใจใส่ในหน้าที่ด้านนี้ทำให้งานต่าง ๆ ไม่บรรลุเป้าหมาย

สาเหตุที่ผู้ใหญ่บ้านได้รับการยอมรับนับถือจากราษฎร และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้อาวุโส ยึดมั่นในศีลธรรม ไม่ดื่มสุรา และเล่นการพนันประกอบสัมมาชีพ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สนใจและเอาใจใส่ต่อเพื่อนบ้าน และมีตระกูลใหญ่

สมาน รัตนสุทธิ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่หน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน : ศึกษากรณีอำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย พบว่า

1. ผู้ใหญ่บ้านประสบปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่โดยรวมทุกด้านในระดับปานกลาง

2. ผู้ใหญ่บ้านประสบปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่แต่ละด้าน
ในระดับปานกลาง
3. ผู้ใหญ่บ้านที่มีอายุ ประสบการณ์ทำงาน และรายได้แตกต่างกัน ประสบ
ปัญหาการปฏิบัติงานโดยรวมทุกด้านในระดับที่ไม่แตกต่างกัน
4. ผู้ใหญ่บ้านที่มีอายุ ประสบการณ์ทำงาน และรายได้แตกต่างกัน ประสบ
ปัญหาการปฏิบัติงานแต่ละด้านในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

ถริวัฒน์ ธนานันต์ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้บริการตามอำนาจหน้าที่ของ
ผู้ใหญ่บ้านในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์กับสุขาภิบาลชงธานี อำเภอธวัชบุรี
จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

1. การปฏิบัติหน้าที่ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยที่ประชาชนในทั้งสองเขต
สุขาภิบาลได้ใช้บริการ มีดังนี้ การปฏิบัติหน้าที่เมื่อพบเห็นบุคคลทะเลาะวิวาทกันและ
การปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของทางราชการ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบ
กฎหมายต่าง ๆ และโดยการนำพาให้ดำเนินการตามกฎหมาย สำหรับการปฏิบัติหน้าที่
ผู้ใหญ่บ้านใน การสอดส่องดูแลการเข้ามาอยู่อาศัยของบุคคลแปลกหน้า ประชาชนในเขต
สุขาภิบาลบ้านนิเวศน์ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน แต่ประชาชนในเขตสุขาภิบาลชงธานี
ไม่ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านในการรักษาความสงบสุขสำราญ โดยการจัดตั้ง
เวรยาม และช่วยเหลือความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ในครอบครัวประชาชนทั้งสองเขตสุขาภิบาล
ไม่ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน แต่ได้ใช้บริการของหน่วยงานอื่น และสำหรับการปฏิบัติ
หน้าที่ผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลไม่ได้ใช้บริการเพราะไม่เคยมี การเกิด
เหตุการณ์ที่ทำให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ มีดังนี้ การปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับเหตุการณ์แปลกประหลาด
ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโดยการชี้แจง และ โดยการติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติหน้าที่กรณีเกิดการจลาจล ฆ่ากันตาย ปล้นทรัพย์ ไฟไหม้ โดยระดม
กำลังเข้าป้องกันเหตุที่เกิดขึ้น และโดยการรายงานขอความช่วยเหลือจากหน่วยเหนือ และ
การปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศ

2. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนาที่ประชาชนในทั้งสองเขต
สุขาภิบาลได้ใช้บริการ มีดังนี้ การป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาด โดยการแจ้งข่าวสารและ
โดยการขอความช่วยเหลือจากหน่วยเหนือ การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยโดยระดม
กำลังในการพัฒนาหมู่บ้าน การบริหารงานหมู่บ้าน โคนจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการ

หมู่บ้าน และโดยจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน และโดยจัดให้มีการประชุมชาวบ้าน และการเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน โดยการให้คำแนะนำในการประพฤติปฏิบัติ และโดยแสดงกิริยาท่าทางที่สามารถเป็นแบบอย่างของความเป็นผู้นำ สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในการบำรุงส่งเสริมอาชีพของราษฎร โดยตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพการรักษาสวนประ โยชน์ เกี่ยวกับอาชีพของราษฎร โดยการเน้นการแจ้งข้อมูลข่าวสาร และการจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยโดยการจัดหาอุปกรณ์ ประชาชนในเขตสุขาภิบาลธงธานีได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน แต่ประชาชนในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์ไม่ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในท้องที่สองสุขาภิบาลไม่ได้ใช้ บริการ มีดังนี้ การบำรุงส่งเสริมอาชีพราษฎร โดยจัดหาแหล่งเงินทุน การรักษาสวนประ โยชน์ เกี่ยวกับอาชีพของราษฎร โดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการต่อรองหรือใช้ทรัพยากรร่วมกัน และ การบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้ประสบสาธารณภัยโดยระดมกำลังป้องกันและระงับภัย และโดยฟื้นฟู บรรเทาสิ่งเสียหาย

3. การปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านด้านการ ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาลได้ใช้บริการ มีดังนี้ การชี้แจงให้ประชาชนทราบประกาศหรือคำสั่งของทางราชการ การสำมะโนครัวโดยทะเบียนราษฎร โดยการทำ บัตรประจำตัวประชาชนและโดยการรับรองตัวบุคคล การควบคุมดูแลให้ประชาชนปฏิบัติตาม กฎหมายโดยให้คำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ และโดยนำพาให้ไปดำเนินการ ตามกฎหมาย และการอบรมสั่งสอนหรือชี้แจงข้อราชการ สำหรับการปฏิบัติหน้าที่เมื่อภัย พิบัติให้กับครอบครัวของลูกบ้าน โดยการรายงานเพื่อขอความช่วยเหลือจากทางราชการ ประชาชนในเขตสุขาภิบาลบ้านนิเวศน์ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้านแต่ประชาชนในเขต สุขาภิบาลธงธานีไม่ได้ใช้บริการของผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนในทั้งสองเขตสุขาภิบาล ไม่ได้ใช้ บริการมีเพียงประการเดียว คือ การระดมคนในหมู่บ้านเข้าช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยพิบัติต่อลูกบ้าน

พรเพ็ญ กาญจน์มณี (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น ของผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดสงขลา พบว่า

1. ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณา เป็นรายด้านพบว่า บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจและ ด้านสังคมและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก
2. ผู้ใหญ่บ้านที่มีอายุต่างกันมีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

3. ผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน
4. ผู้ใหญ่บ้านที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน
5. ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมและรายด้านสูง
6. ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านที่ไม่เป็นกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

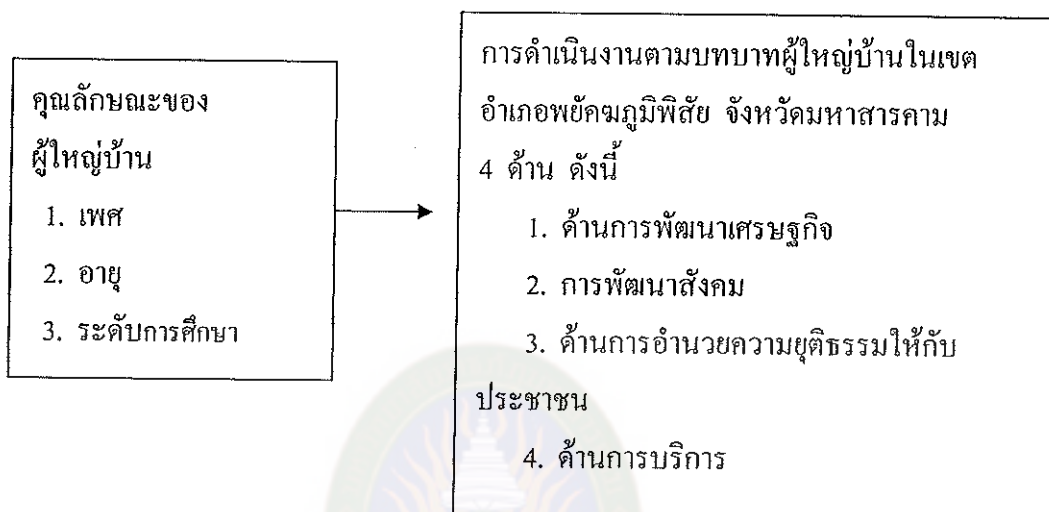
นาถินี ปทุมชาติพัฒน์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการดำเนินงานตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอวาปี จังหวัดมหาสารคาม ผลจากการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้านในเขตอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ที่มี เพศ อายุ การศึกษา แตกต่างกัน พบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีเพศ ระดับการศึกษา แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้บทบาทที่ได้มาจากตำแหน่งในประเภทที่ 1 ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเป็นกรอบคิดในการศึกษา ตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ มท 0311.2/ว 2145 ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2542 เรื่อง การปรับบทบาทผู้ใหญ่บ้าน ให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไป เป็น 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม ด้านการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน และด้านการบริการ ดังแผนภูมิที่ 1

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยการดำเนินงานตามบทบาทของผู้ใหญ่บ้านใน
เขตอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY